

Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler

- Yrd.Doç.Dr. Şennur TUTAREL-KIŞLAK*
- Psk. Şeyma ÇAVUŞOĞLU*

Özet

Bu araştırmanın amacı, kültürümüzde güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma biçimleri olan evli kadın ve erkeklerin, evlilik uyum puanları, benlik saygısı puanları ile nedensel ve sorumluluk yüklemesi puanları arasındaki olası farkları incelemektir. Araştırmaya gönüllü katılan 100 evli çiftte (toplam 100 kadın, 100 erkek) Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ), İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ), İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) uygulanmıştır. Katılımcıların EUÖ puanları ile İÖA'nın alt ölçek puanları arasında hesaplanan korelasyonlar, güvenli bağlanma biçimi alt ölçeğinde anlamlı düzeyde bulunmuştur. EUÖ, İYÖ ve RBSÖ puanlarına uygulanan 4 (bağlanma biçimleri; güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) X 2 (cinsiyet) MANOVA sonuçları, bağlanma biçimlerine göre evlilikte uyum toplam puanları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermiştir. Tukey testi sonuçlarına göre, güvenli ve saplantılı bağlanma biçimindeki kişilerin evlilikte uyum puanları korkulu bağlanana göre yüksek bulunmuştur. Bulgular, cinsiyet temel etkisi ile bağlanma biçimi ve cinsiyet ortak etkisinin anlamlı düzeyde olmadığını göstermiştir. Sonuçlar bağlanma biçimleri ve evlilik uyumuna ilişkin literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı.

Summary

The relationships among marital adjustment, attachment styles, attributions and self-esteem

The purpose of this study was to investigate the difference among married couples with secure, preoccupied, dismissed, and fearful attachment style regarding their marital adjustment, self-esteem, and causal and responsibility attribution scores. Participants (100 volunteer married couples; 100 women and 100 men) were asked to complete Marital Adjustment Test (MAT), The Relationship Attribution Measure (RAM), Relationships Scales Questionnaire (RSQ), and Rosenberg Self-esteem Scale (RSS). Pearson correlation coefficients indicated that there was a significant correlation between secure attachment style and marital adjustment. A 4 (attachment styles) X 2 (gender) MANOVA was conducted on MAT, RAM, and RSS scores as dependent variables. MANOVA revealed that the main effect of attachment style ($F(3,192) = 3, p < .05$) was significant in terms of marital adjustment scores of participants. Further post-hoc analysis yielded that participants with secure and preoccupied attachment style were more likely to have higher marital adjustment scores than those with fearful attachment style. MANOVA analysis did not show significant main effect of gender and interaction effect between attachment style and gender. The findings were discussed in the light of attachment styles and marital adjustment literature.

Key words: Marital adjustment, attachment styles, attributions, self-esteem.

*Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Yazar Notu: Bu araştırma XIII.Ulusal Psikoloji Kongresi'nde (2004) bildiri olarak sunulmuştur.

Evlilik kişiler arası ilişkiler içinde belki de en önemli olan ilişkidir. Evlilikte işleyen kişiler arası süreçler, evlilik doyumundaki değişkenliği anlamada gerekli koşullardan biridir (Bradbury ve ark., 2000). Johnson ve arkadaşlarına (2004) göre, son çeyrek yüzyılda evlilik üzerine yapılan çalışmalar bilişsel davranışçı model üzerine oturmaktadır ve evlilik uyumunu biçimlendiren nedenler araştırılmaktadır. Biliş ve davranışların evliliğin niteliğini yordadığı da öne sürülmektedir.

Literatür incelendiğinde yüklemelerin bilişsel bir öğe olarak ele alındığı görülmektedir. Evli kişilerin ilişkileri üzerine yaptıkları yüklemeler, uyumlu ve uyumsuz çiftleri birbirinden ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunmakta ve evliliğin niteliğinin belirlenmesine katkıda bulunmaktadır (Thompson ve Snyder, 1986; Bradbury ve Fincham, 1990). Odak, istikrarlılık ve genellik nedensellik yüklemelerini; suçlama, kasıtlı davranış ve bencil davranış içeren güdü boyutu ise sorumluluk yüklemelerini oluşturmaktadır (Fincham ve Bradbury, 1992). Nedensel yüklemelere göre, sorumluluk yüklemelerinin evlilik uyumunu daha iyi yordadığına işaret eden çalışmalar vardır (Fincham ve Beach, 1988; Fincham ve Bradbury, 1992; Tutarel-Kışlak, 1997). Karney ve Bradbury'nin (2000) yapmış oldukları boylamsal çalışma bulgularına göre, yüklemeler ve doyum ilişkisi çift yönlüdür. Doyum arttıkça olumsuz yüklemeler de azalmaktadır. Araştırmacılar zaman içinde yüklemelerin değişebildiğini, yüklemelerin değişmez kişisel özellikler olmadığını belirlemişlerdir. Ancak evliliğin başlarında yapılan olumsuz yüklemelerin, sonraki evlilik doyumundaki azalmayı yordadığını da ileri sürmüşlerdir.

Yapılan ilk boylamsal çalışmalara göre, hem kaygı, hem üzüntü gibi duygular yüklemeler ve doyum ilişkisini belirlemektedir (Johnson ve ark., 2004). Bu bağlamda, bağlanma biçimlerinin de evlilik doyumunu ile ilişkisi önem kazanmaktadır. Wampler ve arkadaşlarına (2003) göre, bağlanma kuramı terapide çiftlere yeni müdahalelerin geliştirilmesi açısından doğru bir araştırma yolu olarak görünmektedir. Bowlby'e (1973-1980) göre bağlanma kuramı, insanların, kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklar. Yaşamın ilk yıllarında anne-babanın çocuğa verdiği tepkiler temelinde oluşan kendi ve diğerlerine ilişkin zihinsel temsiller, ilerideki yakın ilişkilere rehber olur ve davranışları belirler. Bowlby'nin bağlanma ilkeleri teme-

linde, çocuklardaki (Ainsworth ve ark., 1987) ve romantik ilişkilerdeki (Hazan ve Shaver, 1987) bağlanma süreci üzerine yapılan çalışmalarla, *güvenli* (secure), *kaygılı-kararsız* (anxious-ambivalent) ve *kaçınan* (avoidant) olarak üç bağlanma biçimi geliştirilmiştir. Bartholomew ve Horowitz (1991) ise bu tipolojii genişleterek *Dörtlü Bağlanma Modeli* adında yeni bir model oluşturmuştur. Benlik ve başkaları modelleri bağlanma biçimlerinin temel boyutlarını oluşturmaktadır. Dörtlü Bağlanma Modeli, benlik ve başkalarıyla ilgili modelleri olumlu ve olumsuzluk boyutunda ele almaktadır. Böylece iki boyutun çaprazlanmasıyla dört bağlanma biçimine ulaşılmaktadır. *Güvenli* (secure) *bağlananların* kendilerine saygıları ve güvenleri yüksektir. Kendilerine ve yanı sıra başkalarına ilişkin algıları da olumludur. Güvenli kişi kendisini sevmeye değer bulur, özerktir ve başkalarını da destekleyici, kabul edici, iyi olarak algılar. *Saplantılı* (preoccupied) *bağlanma biçimi*, kişinin kendisini değersiz, olumsuz algılamasına karşın başkalarını olumlu algıladığı biçimdir. Değer duyguları düşük, kaygılı kişilerdir. İlişkilerinde saplantıları vardır. Bartholomew ve Horowitz'in güvenli ve saplantılı biçimleri Hazan ve Shaver'in güvenli ve kaygılı-kararsız biçimlerini karşılamaktadır. Hazan ve Shaver'in sınıflamasında son biçim olan kaçınan bağlanma biçimine karşılık Dörtlü Bağlanma Modeli'nde iki farklı biçim yer almaktadır. Bunların ilki, kişinin kendisine ilişkin algısının olumlu, başkalarına ilişkin algısının olumsuz olduğu *kayıtsız* (dismissing) *bağlanma biçimi* adını almaktadır. Bu bağlanmaya sahip olanların özerklik duyguları gelişmiştir. Yakınlığa karşı kayıtsızdır; ancak yakın ilişkileri önemsiz bulmanın altında reddedilmekten kaçınma yatabilmektedir. Kişinin hem kendi hem de başkalarına ilişkin algısının olumsuz olduğu son örüntü ise *korkulu* (fearful) *bağlanma biçimi*'dir. Kişi kendini ve diğerlerini değersiz bulur. Kaygılı ve çekingendir, girişimci değildir. Yakın ilişkilerden korkar, diğerlerine güvenemez.

Temel bağlanma kuramına göre, bağlanma biçimi değişmezdir ve yaşamda kişiler arası ilişkileri de yönlendirir. Ancak bağlanma kuramı, zaman içinde bağlanma biçiminin hem erken deneyimlerin hem de şimdiki kişiler arası ilişkilerin toplamının bir ürünü olabileceğini de ileri sürer. Üstelik evlilik, kayıp gibi yaşam olayları sonucu, değişimin bazı kişilerde daha da radikal olabileceğine işaret eder (Davila ve ark.,

1997; Davila ve ark., 1999). Literatüre göre, genel olarak yakın ilişki içinde güvenli bağlanma biçimine sahip bireylerin, hem kaygılı-kararsız, hem de kaçınan bağlanma biçimine sahip bireylerden daha fazla oranda ilişkiye bağlılık, uyum, doyum, yakınlık yaşadıkları ve yatırım yaptıkları görülmektedir. Grav ve Dall (2003) güvenli bağlanma biçimine sahip olan çiftlerin ilişkilerini eşitlikçi bir ilişki olarak tanımlama eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. En yüksek doyum güvenli bağlanma biçimine sahip bireyler tarafından yaşanırken, en düşük doyumun da kaygılı-kararsız bağlanma biçimine sahip bireyler tarafından yaşandığına yönelik bulgular mevcuttur (Mikulincer ve ark., 1998; Amir ve ark., 1999; Erwin ve ark., 2001; Solmuş, 2003). Mikulincer ve arkadaşları kaçınan bağlanma biçimine sahip olanların da uyumsuz olduğunu belirlemişlerdir. Shi (2003) de güvenli bağlanma biçimine sahip olanların doyum sağlayan çatışma çözme davranışları geliştirdiklerini, kaçınanların ise çatışma çözme davranışlarından kaçındıklarını ileri sürmüştür. Gallo ve Smith (2001) evlilikte algılanan destek ve çatışma üzerindeki, bağlanma biçimlerinin ve yüklemelerin etkilerini incelemiştir. Bulgulara göre, kaçınan ve özellikle de kaygılı bağlanma biçimi, evliliğin işleyişini, uyumu, bilişsel yollarla etkilemektedir. Yüklemeler ise araya girerek uyum üzerindeki bağlanma biçimlerinin etkilerini değişimleyebilir. Cinsiyet değişkenini ele alan Shi (2003) cinsiyete göre bağlanma biçimleri arasında fark bulamamıştır. Işın-su (2003) ise ikili ilişkilerde, kadınların kaçınan ve korkulu bağlanma biçimi ile bağlandıklarını, erkeklerin ise güvenli bağlanma biçimi ile bağlandıklarını bulmuştur. Marchand (2004) bağlanma, çatışma çözme davranışları, depresyon ve uyum değişkenlerini incelediği çalışmasının bulguları ışığında, gelecekteki çalışmalarda evli kadın ve erkeklerin bağlanma örüntüleri arasındaki farkların ele alınmasını önermektedir. Rothbaum ve arkadaşları (2002) ise önemli benzerlikler taşıyan aile sistem kuramı ve bağlanma kuramının kültürler arası karşılaştırmalarının önemine dikkat çekmektedir.

Benlik saygısının da psikolojik iyi olmayı etkileyebilen önemli faktörlerden biri olduğu ve kişiler arası ilişkilerde rolü olduğu bilinmektedir. Bowlby (1973) erken dönemlerdeki bağlanma ilişkisinin, benlik saygısının oluşması ve yetişkin dönemlerde düşük ve yüksek benlik saygısı için temel oluşturduğunu ileri sürmü-

tür. Baldwin ve Keelan (1999) yüksek benlik saygısı olan bireylerin kişiler arası ilişkilerinde olumlu bakış açısına sahip olduklarını ve diğer insanları tutarlı, kabul edilebilir olarak algıladıklarını öne sürmektedir. Büyüksahin (2001) güvenli bağlanan bireylerin güvensiz bağlananlara göre daha fazla benlik saygısına sahip olduğunu bulmuştur. Çavuşoğlu (2004) ise benlik saygısının evlilik uyumunu yordadığını belirlemiştir.

Literatür incelendiğinde, evlilik uyumunu bağlanma biçimlerinden hangisi ya da hangilerinin yordadığı sorusunun öncelikle ele alındığı görülmektedir. Yüklemelerin bu ilişkideki yeri ise yeni ele alınan bir sorudur. Kültürlere ve cinsiyete göre bağlanma biçimleri arasındaki olası farklar da dikkati çekmektedir. Sözü edilen tüm bilgiler ışığında bu çalışmanın amacını, kültürümüzde güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma biçimleri olan evli kadın ve erkeklerin, evlilik uyum puanları, benlik saygısı puanları ile nedensel ve sorumluluk yüklemeye puanları arasındaki olası farkları incelemek oluşturmuştur.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmaya, Ankara ve Balıkesir’de yaşayan gönüllü 100 evli çift (100 kadın, 100 erkek) katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 41’dir. Evlilik yılı ortalaması 18, çocuk sayısı ortalaması 2, eğitim süresi ortalaması 11 yıldır. Katılımcıların %51.5’i üniversite mezunu olup diğer bölümü ise ilköğretim ve lise eğitim düzeyindedir. Yine %52’ si görücü usulü, %48’ i flört ederek evlenmiştir. Kısa dönemli evliliklerde doyum düzeyinin yüksek olma olasılığı göz önüne alınarak katılımcıların en az bir yıllık evlilerden seçilmesine dikkat edilmiştir. Uygulamanın gönüllülük temelinde yapılması ve kayıp değerleri olan, önemli düzeyde maddeleri boş bırakan katılımcıların çıkarılmış olması sonucunda orta sosyo-ekonomik düzeyden kişiler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Evlilikte Uyum Ölçeği, İlişkilerde Yükleme Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik bilgileri şöyledir:

Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ). Locke ve Wallace (1959) tarafından geliştirilen EUÖ 15 maddelik bir ölçektir. Hunt (1978) ile Freeston ile Plechaty'nin (1997) farklı puanlama sistemleri temelinde, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Tutarel-Kışlak (1999a) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçekte puanlar uyumsuzluktan uyumluluğa doğru artmaktadır. EUÖ bir genel uyum sorusu, olası anlaşma alanlarını ölçen sekiz soru ile çatışma çözme, bağlılık ve iletişimi ölçen altı soruyu içermektedir. EUÖ'nin iç tutarlık güvenilirliği .90, iki yarım test güvenilirliği .84, test-tekrar test güvenilirliği .57'dir. Ölçüt bağımlı geçerlik korelasyon katsayısı ise -.54'dür.

İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ). Fincham ve Bradbury'nin (1992) geliştirdiği ölçekte yüklemeler dört olumsuz hipotetik eş davranışı ile değerlendirilmekte ve her bir davranış altı farklı ifade içermektedir. İfadelerin üçü nedensellik yükleme boyutuyla, diğer üçü ise sorumluluk boyutuyla ilgilidir. İfadeler altı basamaklı Likert tipi bir derecelendirmeye değerlendirilmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Tutarel-Kışlak (1999b) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yükleme boyutlarının iç tutarlık katsayıları .71 ile .91; test-tekrar test güvenilirlik değerleri ise .56 ile .82 arasında değişmektedir. Her bir yükleme boyutu ile evlilik uyum puanları arasındaki korelasyon katsayıları anlamlı olup, negatif yöndedir.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA). Griffin ve Bartholomew'un (1994) geliştirdiği İÖA, 1-7 arası basamaklardan oluşan Likert tipi 30 maddelik bir ölçektir. Bağlanma biçimleriyle ilişkili farklı maddeler toplanıp, bu toplamın her bir ölçekteki madde sayısına bölünmesiyle dört yetişkin bağlanma biçimini (güvenli, kayıtsız, saplantılı, korkulu) ölçmek amaçlanmaktadır. Bağlanma biçimlerine atanmada katılımcının en yüksek puana sahip olduğu bağlanma biçimi dikkate alınmaktadır. İlişki Ölçekleri Anketi Türk Kültürüne Sümer ve Güngör (1999a) tarafından uyarlanmıştır. Uyarlanan bu ölçekte 17 madde bulunmaktadır. Ölçeğin alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları .27 ile .61 değerleri arasındadır. Ölçeğin yeterli düzeyde test tekrar test güvenilirliği vardır, bağlanma biçimleri arasında beklendik yönde ilişkiler mevcuttur. Literatürle tutarlı biçimde karşıt bağlanma biçimleri aynı faktörde toplanmaktadır, yapı geçerliği yüksektir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği. Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ölçeğin Türk toplumuna uyarlanmasını Çuhadaroğlu (1986) yapmıştır. Ölçek on maddeden oluşmaktadır ve 1-4 arası derecelendirilmiştir. Tuğrul'un (1996) çalışmasına göre, iç tutarlık .76; Sümer ve Güngör'ün (1999b) çalışmasına göre ise .85'dir.

İşlem

Araştırmada kullanılan ölçme araçları bir arada katılımcılara verilmiştir. Ölçekleri sağlıklı biçimde kendine dolduramayacak olanlara araştırmacılar yardımcı olmuş, diğerleri ise kendi başlarına işaretleyip iki gün içerisinde geri vermişlerdir. Eşlerden verdikleri yanıtları birbirlerinden gizli tutmaları istenmiş ve bunun araştırma için taşıdığı önem kendilerine anlatılmıştır. Uygulama yaklaşık yirmi dakika sürmüştür.

Bulgular

Araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılan evli kişilerin, evlilikte uyum puanları ile İÖA'nin güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma alt boyut puanları arasında hesaplanan Pearson korelasyon katsayılarına göre, uyum puanı ile güvenli bağlanma biçim puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .17, p < .05$).

Evli kişilerin uyumlarının, benlik saygıları ile nedensellik ve sorumluluk yüklemelerinin dört ayrı bağlanma biçimine ve cinsiyete göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla söz konusu puanlara 4 ayrı bağlanma biçimi (güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkulu) X 2 cinsiyet (kadın – erkek) değişkenleri açısından MANOVA uygulanmıştır.

Bağlanma biçimlerine göre kadın ve erkeklerin söz konusu puanlarının ortalama ve standart sapmaları Tablo 1'de verilmiştir.

MANOVA sonuçlarına göre; bağlanma biçimlerine göre evlilikte uyum toplam puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(3,192) = 3, p < .05$). Bağlanma biçimi bağımlı değişkenler açısından en çok evlilik uyumu puanlarında farklılık yaratmaktadır ($\eta^2 = .05$). Dört bağlanma biçimine göre evlilikte uyum puanları arasındaki farkı incelemek amacıyla Tukey testi uygulanmıştır. Tukey testinin sonuçlarına göre, güvenli bağlanma biçimindeki kişilerin evlilikte uyum puanları (45.9), korkulu bağlanma biçimindeki kişilerin (41.5) puanlarından, [$q(3,192) = 6.68; p <$

Tablo 1. Bağlanma Biçimlerine Göre Kadın ve Erkeklerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları.

	Bağlanma	CINS.	X	S	N
Nedensel Y.	Güvenli	kadın	33,36	11,32	28
		erkek	32,08	9,39	39
		Toplam	32,61	10,18	67
	Korkulu	kadın	35,70	11,35	23
		erkek	37,53	11,66	19
		Toplam	36,52	11,39	42
	Saplantılı	kadın	33,86	11,64	14
		erkek	32,83	10,07	12
		Toplam	33,39	10,74	26
	Kayıtsız	kadın	34,09	8,93	35
		erkek	33,33	11,48	30
		Toplam	33,74	10,11	65
Toplam	kadın	34,22	10,47	100	
	erkek	33,58	10,60	100	
	Toplam	33,90	10,51	200	
Sorumluluk Y.	Güvenli	kadın	28,54	10,67	28
		erkek	25,13	8,48	39
		Toplam	26,55	9,53	67
	Korkulu	kadın	31,30	11,99	23
		erkek	30,42	10,86	19
		Toplam	30,91	11,37	42
	Saplantılı	kadın	29,50	11,53	14
		erkek	25,83	10,34	12
		Toplam	27,81	10,94	26
	Kayıtsız	kadın	28,17	10,98	35
		erkek	26,27	9,45	30
		Toplam	27,29	10,27	65
Toplam	kadın	29,18	11,11	100	
	erkek	26,56	9,53	100	
	Toplam	27,87	10,41	200	
Benlik Saygısı	Güvenli	kadın	32,93	3,68	28
		erkek	33,41	4,41	39
		Toplam	33,21	4,10	67
	Korkulu	kadın	31,30	3,64	23
		erkek	30,47	4,99	19
		Toplam	30,93	4,27	42
	Saplantılı	kadın	31,07	4,23	14
		erkek	34,50	2,81	12
		Toplam	32,65	3,98	26
	Kayıtsız	kadın	33,94	8,56	35
		erkek	33,07	3,41	30
		Toplam	33,54	6,66	65
Toplam	kadın	32,65	5,96	100	
	erkek	32,88	4,22	100	
	Toplam	32,77	5,15	200	
Evlilik Uyumu	Güvenli	kadın	46,25	6,07	28
		erkek	45,64	7,21	39
		Toplam	45,90	6,72	67
	Korkulu	kadın	42,61	9,10	23
		erkek	40,21	10,49	19
		Toplam	41,52	9,71	42
	Saplantılı	kadın	46,14	6,88	14
		erkek	43,42	8,12	12
		Toplam	44,89	7,45	26
	Kayıtsız	kadın	43,29	8,03	35
		erkek	44,80	5,57	30
		Toplam	43,99	6,99	65
Toplam	kadın	44,36	7,71	100	
	erkek	44,09	7,78	100	
	Toplam	44,23	7,72	200	

0.05]; saplantılı bağlanma biçimindeki kişilerin evlilikte uyum puanları da (44.9), korkulu bağlanma biçimindeki kişilerin puanlarından (41.5) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur [$q(3,192) = 4.09; p < 0.05$].

Cinsiyet temel etkisi ile bağlanma biçimi ve cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi ise anlamlı değildir.

Tartışma

Bu çalışmada, kültürümüzde güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma biçimlerine sahip olan evli kadın ve erkeklerin, evlilik uyum puanları, benlik saygısı puanları ile nedensel ve sorumluluk yüklemeye puanları arasındaki olası farklar incelenmiştir. Bulgular katılımcıların bağlanma biçimlerine göre evlilikte uyum puanları arasında bazı farklar olduğunu göstermiştir. Bowlby'nin ileri sürdüğü gibi, kişinin kendi ve diğerlerine ilişkin zihinsel temsillerinden bağlanma yakın ilişkilere rehber olmaktadır. Literatüre uygun biçimde evlilikte uyum puanı en yüksek olan kişilerin güvenli bağlanma biçimine sahip olanlar olduğu görülmüştür. Evlilikte uyum puanı en düşük olanlar ise korkulu bağlanma biçimine sahip olan kadın ve erkeklerdir. Dörtlü Bağlanma Modelinde de güvenli ve korkulu bağlanma biçimleri birbirlerine karşıt grupları oluşturduğundan, evlilik uyum puanlarıyla ilgili karşıtlık da beklenen bir sonuçtur. Bu bulgu İşinsu'nun (2003) kadınların korkulu bağlanma ile bağlandıkları yönündeki bulgusunu kısmen desteklemektedir. Ayrıca, Shi'nin (2003) kaçınanların çatışma çözme davranışlarından kaçındıkları yönündeki bulgusunu, yine Mikulincer'in (1998) kaçınanların eşleriyle ilişkilerinden doyum almadıkları yönündeki bulgusunu desteklemektedir, çünkü korkulu bağlanma biçimi Hazan ve Shaver'in (1978) sınıflamasında yer alan kaçınan tipteki bağlanmayı da içermektedir.

Hazan ve Shaver'in sınıflamasına (güvenli, kaygılı/kararsız, kaçınan) dayanan diğer bazı çalışmalarda, kaygılı/kararsız bağlanma biçimine sahip olanların evlilikten aldıkları doyumun az olduğu da belirlenmiştir (Amir ve ark., 1999; Erwin ve ark., 2001; Solmuş, 2003). Girişte de vurgulandığı gibi Hazan ve Shaver'in sınıflamasındaki kaygılı/kararsız bağlanma biçimi, Bartholomew ve Horowitz' in dörtlü bağlanma modelindeki saplantılı bağlanma biçimine karşılık gelmektedir. Saplantılı bağlanan kişiler de kaygılıdır, kaygılı-kararsız bağlananlar yakınlık kurma ihtiyaçlarının yanı sıra öfkeli, kıskançtırlar. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ise saplantılı bağlanma biçimi-

ne sahip kişilerin evlilikte uyum puanları, güvenli bağlanma biçimine sahip olanların evlilikte uyum puanlarına yakın olup, korkulu bağlananların puanlarından yüksek çıkmıştır. Bu beklenmedik sonuç, kültürümüzde eşine, ilişkisine saplantılı bağlı olan bir kişinin, muhtemelen eşine karşı kıskançlık, hırçınlık içeren davranışlar sergilemesinin eşi tarafından olumlu algılandığı ve sonuçta evlilikte uyum puanına da katkıda bulunmakta olduğu yönünde değerlendirilebilir. Demirtaş da (2004) araştırmasında, kıskançlık gibi ilişkisel değişkenlere olumlu anlam yüklediğine işaret etmektedir. Büyükşahin ve arkadaşları (2004) ise ilişki doyumu ile sahiplenici aşk arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuşlardır. Oysa literatür gözden geçirildiğinde, yurtdışında yapılan çalışmalarda (Meeks ve ark., 1998; Richardson ve ark., 1988) ters yönde bulgular elde edildiği görülmektedir.

Sümer ve Güngör'ün (1999a) çalışma bulgularına göre korkulu ve saplantılı bağlanma biçimlerine sahip olanların; başkalarını memnun etme istekleri, ayrılık kaygıları, yalnızlıktan hoşlanmama duyguları benzer düzeydedir. Söz konusu araştırma bulgularımıza göre, saplantılı ve korkulu bağlanma biçimine sahip olanların evlilikte uyum puanları açısından birbirlerinden uzaklaşmalarının altında ise, korkulu bağlananların ihtiyaç duymalarına rağmen hayal kırıklığından korkarak, yakın ilişkilerden kaçınmalarının ve başkalarını olumsuz algılamalarının; ilişkilerine saplantılı bir biçimde bağlı olanların ise yakınlık ve başkalarına ulaşma istekleriyle, başkalarını olumlu algıladıklarının yatmakta olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu eğilim eşin ve evliliğin pozitif yönde algılanmasına yol açabilir. Büyükşahin ve arkadaşlarına göre de, ülkemizdeki saplantılı ve kıskanç aşıklar, ilişkinin bozulma olasılığına karşı korku yaşayıp, ilişkilerini olumlu algılamakta ve bu da giderek artan bağlılık ve doyumla sonuçlanmakta olabilir. Ayrıca Sümer ve Güngör'e göre, İÖA korkulu biçimi diğer güvensiz biçimlerden belirgin olarak ayıramamaktadır. Oysa bu çalışmada korkulu ve saplantılı biçimde bağlananların evlilik uyum puanları farklılaşmaktadır. Sonuç olarak, benlik ve başkaları modeli ile olumluluk ve olumsuzluk boyutlarını içeren Dörtlü Bağlanma Modelini yansıtan İÖA'nın, Hazan ve Shaver' in üçlü sınıflamasına göre daha ayrıntılı ve yakın ilişkilerdeki bağlanma örüntülerini belirlemede daha ayırıcı olduğu da söylenebilir.

Bağlanma kuramına göre benlik saygısı ve özgüven,

güvenli bağlanma biçimine sahip olanlarda yüksektir. Bu görüşe karşıt olarak, araştırmada dört bağlanma biçimine göre benlik saygısı puanları arasında fark bulunamamıştır. Bu bulgu literatürle uyumlu değildir (Baldwin ve Keelan, 1999; Büyükşahin, 2001; Çavuşoğlu, 2004). Ancak araştırmanın bir sınırlılığı her bir bağlanma biçimindeki katılımcıların eşit sayıda olmasıdır. Eşit sayıda ve daha büyük örnekleme yapılacak çalışmalar kültürel açıdan daha anlamlı sonuçlar sağlayabilir. Ayrıca denek yanlılıklarının söz konusu olabileceği de unutulmamalıdır.

Çalışmada cinsiyet açısından bağlanma biçimleri arasında fark bulunamaması Shi'nin (2003), Marchand'ın (2004) bulgularını desteklememektedir. Işinsu'nun (2003) elde ettiği sonuçlardan da farklı olduğu dikkati çekmektedir. Bu durumda bu alandaki çalışmalara devam edilmesi uygun olacaktır.

Yüklemeler evlilik uyumunu yordayıcı bilişlerdendir (Thompson ve Snyder, 1986; Fincham ve Beach, 1988; Bradbury ve Fincham, 1990; Tutarel-Kışlak, 1997; Johnson ve ark., 2004). Bağlanmalar da evlilik uyumunu yordayan diğer bilişlerimizdendir. Bağlanma biçimlerine göre evlilik uyum puanları arasındaki farklar bu çalışmada da elde edilmiştir, ancak bağlanma biçimlerine göre eşlerin yüklemeler puanları arasında fark bulunamamıştır. Kısaca bağlanma ve yüklemeler arasında etkileşim görülmemiştir. Johnson ve arkadaşları (2001) boylamsal çalışmaları sonucunda, eşlerin birbirlerine yaptıkları yüklemeler ile evliliklerindeki uyum arasındaki ilişkiyi belirleyen kaygı, üzüntü gibi faktörler belirlemişlerdir. Kirtpatrick ve Hazan (1994) dört yıllık boylamsal çalışmaları sonucunda, ilişkilerin sona ermesi ve önemli kişiler arası çatışmaların yaşanmasıyla, güvenli bağlanma biçimine sahip olan bireylerin sonradan güvensiz bağlanma biçimini sergilediklerini gözlemlemişlerdir. Bu nedenle gelecekte yüklemeler, bağlanma ve evlilik uyumu arasındaki değişimlerin, karşılıklı etkileşimlerin boylamsal çalışmalarla incelenmesi önemli görünmektedir. Ayrıca yapılacak çalışmalarda ölçeklerle beraber eş değerlendirme raporlarına da yer verilebilir, farklı eğitim ve ekonomik düzeyler dikkate alınabilir.

Evlilik uyumu ve bağlanmalar arasındaki etkileşimlerin belirlenmesi, evlilik terapileri için de önem taşımaktadır. Ancak, bu kez dikkate alınması gereken bir faktör daha vardır; o da hastaların ve terapistlerin bağlanma örüntüleri arası etkileşimlerdir. Son yıllarda bu alanda da çalışmalar sürdürülmektedir. Kültürel

bağlamda söz konusu etkileşimlerin belirlenmesi de önem taşımaktadır.

Sonuç

Bu çalışmanın en önemli bulgusu, güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma biçimine sahip olanlar içinden güvenli ve saplantılı bağlanma biçimi olanların evlilik uyum puanlarının daha fazla çıkmasıdır. İlişkinine, eşine güvenli bağlananların yanı sıra kaygılı, hırçın ve kıskançlık gösterebilen saplantılı biçimde bağlanan kişilerin, evlilik uyum düzeylerinin kültürümüzde birbirine yakın olması yurt dışında elde edilen bulgulara uymamaktadır.

Saplantılı bağlananların yakınlık kurma, başkalarına ulaşma istekleri yoğundur, ilişkinin sonlanmasından korkabilirler. Söz konusu eğilimleri nedeniyle saplantılı bağlanma biçimine sahip olanlar evlilik ilişkilerini olumlu biçimde algılamakta ve giderek ilişkiye bağlanarak doyum ve uyumlarını artırmakta olabilirler. Ayrıca, genel olarak kültürümüzde yakın ilişki içinde eşli kıskanma, eşli sahiplenme gibi davranışlara olumlu anlamlar yüklenmektedir ve sonuç olarak bu evliliklerde uyum puanları artmakta olabilir.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda kültürel bağlamlarda evlilik uyumunu yordayan farklı değişkenlerin etkileşimlerinin ele alınması ve karşılaştırılması gerekli görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. (1978), *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Amir, M., Horest, N. & Lin-Stein, T. (1999), "Infertility and adjustment in woman: the effects of attachment style and social support", *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 6(4), 463- 479.
- Baldwin, M.W., Keelan, J.R. (1999) "Interpersonal expectations as a function of self - esteem and sex", *Journal of Social and Personal Relationships*, 16(6), 822 - 833.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. (1991), "Attachment styles among young adults: A test of a four category model", *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-241.
- Bowlby, J. (1973), *Attachment and Loss: Separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980), *Attachment and Loss: Sadness and depression*, New York: Basic Books.

- Bradbury, N.B., Fincham, F.D. & Beach, S.R. (2002). Evlilik doyumunun doğası ve belirleyicileri üzerine araştırmalar: Son on yılın derlemesi (Çev. Ş.T.Kışlak). **Türk Psikoloji Bülteni**, 8 (24-25), 120-127.
- Bradbury, N.B., Fincham, F.D. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. **Psychological Bulletin**, 107, 3-33.
- Büyükhahin, A. (2001). Yakın ilişki kuran ve kurmayan üniversite öğrencilerinin çeşitli psikolojik etkenler yönünden karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Büyükhahin, A., Hasta, D. & Hovardaoglu, S. (2004). İlişki İstikrarı Ölçeği (İİÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*.
- Çavuşoğlu, Ş. (2004). Evli çiftlerin benlik saygıları ve evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çuhadaroglu, F. (1986). Adolesanlarda benlik saygısı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Davila, J. Burge, D., Hammen, C. (1997). Why does attachment style change? **Journal of Personality and Social Psychology**, 73(4), 826-838.
- Davila J., Karney, B.R. & Bradbury, T.N. (1999). Attachment change processes in the early years of marriage. **Journal of Personality and Social Psychology**, 76(5), 783-802.
- Demirtaş, H.A. (2004). Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Erwin, P., G., Salter, K. & Purves, D.G. (2001). Attachment style family and romantic relationships. **Psychological Reports**, 88, 1251-1252.
- Fincham, F.D. & Beach, S.R.H. (1988). Attribution processes in distressed and nondistressed couples: Real versus hypothetical events. **Cognitive Therapy and Research**, 5, 505-514.
- Gallo, L.C. & Smith, T. W. (2001). Attachment style in marriage: Adjustment and responses to interaction. **Journal of Social & Personal Relationships**, 18(2), 263-299.
- Grav, I. & Dall, J. (2003) Effects of attachment styles on the experience of equity in heterosexual couples relationships. **Experimental Psychology**, 50(4), 298-310.
- Hazan, C. & Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. **Journal of Personality and Social Psychology**, 52, 511-524.
- İşinsu, M. (2003). İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Johnson, M.D., Benjamin, R.K., Rogge, R. & Bradbury, T.N. (2004). Evlilikteki davranışların, yüklemeler ve evliliğin niteliği arasındaki boylamsal ilişkideki rolü (Çev. S.Üretmen). **Türk Psikoloji Bülteni**, 32, 137-141.
- Karney, B.R. & Bradbury, T.N. (2000). Attributions in Marriage: State or Trait? A Growth Curve Analysis. **Journal of Personality and Social Psychology**, 78(2), 295-309.
- Kirpatrick, L. & Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships. A four year perspective study. **Personal Relationships**, 1, 165-184.
- Marchand, J.F. (2004). Husbands and wives marital quality: The role of adult attachment orientations, depressive symptoms and conflict resolution behaviors. **Attachment and Human Development**, 6 (1), 99-112.
- Meeks, B. S., Hendrick, S., Hendrick, C. (1998). Communication, love and relationship satisfaction. **Journal of Social and Personal Relationships**, 15 (6), 755-773.
- Richardson, D.R., Medvin, N., Hammock, G. (1988). Love styles, relationship experience, and sensation seeking: A test of validity. **Personality and Individual Differences**, 9 (3), 645-651.
- Rothbaum, F., Rosen, K., Ujee, T. & Uchida, N. (2002). Family systems theory and culture. **Family Process**, 41(3), 328-350.
- Shi, L. (2003). The association between adult attachment styles and conflict resolution in romantic relationships. **The American Journal of Family Therapy**, 31, 143-157.
- Solmuş, T. (2003). Romantik bağlanma (II) İlişkisel değişkenler ve ilişki süreci: **Türk Psikoloji Bülteni**, 9 (28-29), 99-108.
- Sümer, N., Güngör, D., (1999a). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. **Türk Psikoloji Dergisi**, 14(43), 71-109.
- Sümer, N., Güngör, D., (1999b). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**, 14(44), 35-58.
- Thompson, S.C. & Snyder, D.K. (1986). Attribution theory in intimate relationships: A methodological review. **The American Journal of Family Therapy**, 14, 123-138.
- Tuğrul, C. (1994). Gençlik dönemindeki aile sorunlarını değerlendirme ölçeği: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. **Türk Psikoloji Dergisi**, 11 (36), 25-43.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1999a). Evlilikte Uyum Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. **3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi**, 7(1), 55-65.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1999b). İlişkilerde Yükleme Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. **3P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi**, 7(3), 193-199.
- Wampler, K.S., Lin, S., Nelson, B.S. & Kimball, T.G. (2003). The Adult Attachment and Observed Couple Interaction: Implications for an Intergenerational Perspective on Couple Therapy. **Family Process**, 42(4), 497-512.